

MIKE SMITH

Boko Haram

Cea mai sângeroasă grupare teroristă a lumii

Traducere din limba engleză de Dragoș Zetu
Prefață de Marian Voicu

CORINT
BOOKS
—2017—

Prolog

„Cred că tot ce era mai rău a trecut deja”

Asemiul care avea să zguduie Nigeria a părut să se desfășoare cu o viteză incredibilă, în doar câteva ore. Atât au durat, de fapt, toate atacurile tinerilor care se aruncau în aer în mașini-capcană, pline de bombe, și ale acelor care azvârleau cutii de aluminiu pentru băuturi pline cu explozivi spre oameni sau ale celor care mitraliau și omorau ofițeri de poliție cu kalașnikovuri. Cu toate acestea, pentru Wellington Asiayeeroarea a părut să se deruleze cu încetinitorul.

Era o zi de vineri în Kano, cel mai mare oraș din partea de nord a Nigeriei,* regiunea dominată de o populație musulmană, iar rugăciunile din moschei se încheiaseră deja, după ce credincioșii cu veșminte lungi umpluseră, ceva mai devreme, străzile care, în mijlocul anotimpului secetos, erau acoperite de un praf gros acolo, în apropierea deșertului Sahara. Locuitorii vechii metropole aglomerate se întorceau acasă, făcându-și loc prin trafic sau urcând pe locurile din spate ale așa-numitelor *okada* (motociclete folosite ca taxiuri) care îi duceau ca glonțul

* Kano este capitala statului modern Kano, parte a Republicii Federale a Nigeriei, și al emiratului Kano, fiind al doilea oraș ca mărime din federație (cu o populație estimată de peste 3 000 000 de locuitori care aparțin, în majoritate, populațiilor hausa și peul).

printre șirurile lungi de mașini. Wellington Asiayei își terminase munca din acea zi la secția de poliție din cartierul Bom-pai și pornise spre camera sa aflată în cazarma din apropiere pentru a-și pregăti cina.

Când inspectorul adjunct de poliție în vârstă de 48 de ani a ajuns în camera sa, a auzit zgomotul unor explozii. „Toți cei din cazarmă fugeau în toate părțile, să-și salveze viața”, avea să-mi povestească Asiayei într-un interviu luat după trei zile de la atacurile din 20 ianuarie 2012.

Cazarma s-a golit rapid, însă, în ciuda confuziei generale, ofițerului i-a trecut totuși prin minte să-și încuie ușa camerei înainte de a fugi. Și, chiar în momentul în care o închidea, a observat un tânăr de vreo douăzeci și ceva de ani, îmbrăcat în uniformă de polițist, care ținea în mână un kalașnikov. Asiayei știa că membrii unui anumit departament din poliție aveau sarcina de a păzi cazarma, așa că a presupus că tânărul era unul dintre aceștia. Așa că i-a strigat, sfătuindu-l să fugă spre secție. „Am văzut cum îndreaptă pușca spre mine, asta-i tot ce-am mai apucat să văd,” avea să îmi mărturisească el mai târziu.

Tot încercând să își dea seama ce se întâmpla, polițistul veteran a simțit cum un glonț îi străpungea trupul. A căzut la pământ și a zăcut o vreme acolo, cu fața în jos, într-o baltă de sânge. Nu știe încotro a luat-o apoi tânărul înarmat. Asiayei avea să rămână acolo, întins pe podea, ore bune, sau, cel puțin, așa i s-a părut, înainte ca un grup de femei care veneau spre cazarmă să îl zărească și să îl anunțe pe superiorul lui, care a organizat salvarea sa. Asiayei a supraviețuit și, trei zile mai târziu, el și alte victime ale aceluiași atacuri aveau să se găsească într-un spital din Kano. Patul lui era unul dintr-un lung șir de paturi care umpleau un salon enorm.

Glonțul îi atinsese coloana vertebrală și un pământ. Nu mai putea merge.

Până când Asiayei a fost împușcat, un atac fără precedent se desfășurase deja asupra celui de-al doilea oraș ca mărime din Nigeria. Zeci, probabil sute de tineri, unii dintre ei îmbrăcați în uniforme de polițiști, invadaseră cartierele orașului Kano, fără să arate nicio milă pentru victimele lor. Primul atac a avut loc la cartierul general al poliției regionale, unde un tânăr s-a aruncat în aer într-o mașină-capcană parcată în fața clădirii, distrugându-i acesteia acoperișul aproape în întregime. După aceea, numărul exploziilor s-a înmulțit și a devenit de-a dreptul imposibil să se mai știe câte anume au avut loc. Ele s-au succedat cu repeziciune, răsunând în tot orașul. Locuitorii din Kano spun că au fost peste 20 și, judecând după numărul bombelor artizanale care nu au explodat și pe care polițiștii le-au recuperat ulterior, s-ar părea că evaluarea lor este cât se poate de optimistă. Unul dintre medicii care i-au tratat pe răniți a declarat că forța exploziilor a provocat distrugerea totală a cel puțin unei case. Anumiți martori, precum și polițiști au precizat că unii atacatori conduceau motociclete, că alții mergeau în mașini, iar alții, pe jos. Printre insurgenți au fost cel puțin cinci atentatori cu bombă sinucigași. Într-unul dintre cartiere, au aruncat o bombă artizanală în Direcția pentru pașapoarte și au deschis focul asupra celor dinăuntru. Au mai atacat o secție de poliție din apropiere, distrugând-o complet, căci acoperișul de tablă s-a prăbușit, interiorul a ars, iar mașinile din jur au luat foc. Din cauza focurilor de armă, au început să se adune cadavrele în morga spitalului central din oraș, însă multe trupuri neînsuflețite au rămas pe străzi, până au fost strânse în dimineața următoare. Numărătoarea oficială

a menționat 185 de morți, însă informațiile neoficiale au indicat cel puțin 200. A fost cel mai puternic atac atribuit până în acel moment grupului islamist extremist care a devenit cunoscut sub numele de Boko Haram.

Atacul asupra orașului Kano a avut loc cu mult înainte ca aproape 300 de fete să fie răpite din școala lor din nord-estul Nigeriei,* atrocitatea care a atras atenția lumii asupra unei insurecții care provocase deja un val distructiv de măceluri atât de îngrozitoare, încât unii ajunseseră să se întrebe deja dacă nu cumva Nigeria se îndrepta cu pași repezi către un nou război civil**. Pentru a înțelege cum s-a ajuns la aceste răpiri este important să înțelegem, mai întâi, ce s-a întâmplat în Kano. Iar pentru a putea începe să înțelegem ce s-a întâmplat acolo – cum s-a ajuns ca pe străzi să zacă, pur și simplu, cadavre, iar polițiștii să fie complet neputincioși în fața unei bande turbate de tineri care se aruncau în aer și organizau omoruri pe scară largă – trebuie să privim în urmă, nu doar spre momentul apariției grupării Boko Haram, ci și spre istoria complicată a Nigeriei și a islamului din vestul Africii. Dar, totodată, trebuie să acordăm atenție și corupției profunde, generalizate care a făcut ca, paradoxal, cea mai mare economie și țara cu cea mai mare producție de petrol și cu cea mai numeroasă populație de pe continentul african să fie prădată

* Atacul asupra școlii gimnaziale din orașul Chibok din estul Nigeriei a avut loc în noaptea de 14 aprilie 2014 când 276 de fete au fost răpite de membri ai Boko Haram. Chibok are o populație majoritar creștină.

** După câștigarea independenței față de Imperiul Britanic în 1960, Nigeria a cunoscut un război civil devastator între 1967 și 1970. Până la alegerile din 2011, primele considerate relativ corecte și democratice, republica federală a avut o istorie tumultuoasă, în care perioadele de pace, în care țara a fost condusă de guverne alese democratic, au alternat cu dictaturi militare dinte cele mai brutale.

într-un asemenea hal, încât să nu aibă parte nici de cele mai rudimentare beneficii ale dezvoltării. Și tot corupția a cufundat majoritatea populației sub limita celei mai insuportabile, mai chinuitoare sărăcii. Trebuie luate, totodată, în calcul și diferențele culturale dintre nordul și sudul Nigeriei, precum și diferențele rezultate din procesul colonizării, dar și brutalitatea forțelor de securitate și efectele comercializării petrolului asupra economiei țării. Însă, până a începe să analizăm toate aceste aspecte poate că, de fapt, cel mai bine și mai util ar fi să începem cu povestea unui personaj charismatic, cu o față inocentă, ca de copil, pe numele său Muhammad Yusuf și, mai ales cu un episod care a avut loc cu doi ani și jumătate înainte de atacul din Kano.

Într-o înregistrare din 2009, Yusuf poate fi văzut prezentându-și ideile în fața unei mulțimi aflate în spatele camerei, care îl ovaționează și îl aprobă. El descrie o confruntare între forțele de securitate și adepții lui care mergeau la o înmormântare și pornește o tiradă împotriva soldaților și împotriva poliției, în general, acuzându-i că i-au împușcat pe unii membri ai grupului său. „E timpul să reacționăm”, spunea el, „și să continuăm lupta până ce vor fi retrase trupele de securitate” care, credea el, fuseseră organizate pentru a-i urmări. Și continua:

Mai bine să fie distrusă întreaga lume decât să se verse sângele fie și al unui singur musulman. Dacă nu ne vom opune și vom lăsa acest incident să treacă neabăgat în seamă, atunci, tot așa cum i-au împușcat pe frații noștri în plină stradă, tot așa vor veni, într-o bună zi, la adunările noastre și vor deschide focul asupra noastră.¹

Se crede că Yusuf ar fi avut 39 de ani pe vremea când rostea aceste cuvinte și că era liderul grupului care avea să fie cunoscut

drept Boko Haram. Unii îl consideraseră a fi un luptător șovăielnic, care se mulțumea doar să își mărească gruparea prin intermediul predicilor sale, pe care îl împinseseră însă spre violență, pe de o parte, brutalitatea forțelor de securitate și, pe de altă parte, presiunea exercitată de adjunctul său cel însetat de sânge, Abubakar Shekau*, care avea să devină cunoscut drept înfricoșătorul om cu barbă din filmele în care amenința să vândă fetele creștine răpite la piața de sclavi. La scurt timp după discursul său din 2009, Yusuf avea să moară.

Apelul către adepții săi de a se ridica împotriva guvernului corupt al Nigeriei și împotriva forțelor de securitate și-a atins scopul, căci prozeții săi au făcut întocmai: au atacat, la început, secții de poliție din nordul țării. Armata nigeriană, care nu e nici pe departe celebră pentru moderația sa, avea să riposteze în scurt timp. În iulie 2009, vehiculele sale armate au invadat străzile orașului Maiduguri, din nord-estul țării, înaintând spre moscheea și spre cartierul general al grupării Boko Haram, iar soldații au început să tragă rafale de arme automate pe măsură ce se apropiau. Rezultatul a fost o luptă intensă în timpul căreia soldații au distrus ansamblul de clădiri, transformându-l într-un morman de bucăți de beton, metal contorsionat și schelete de mașini incendiate. În timpul celor cinci zile de violențe au murit circa 800 de oameni, majoritatea

* Abubakar Shekau (sau Abu Bakr Shekau) (n. cca 1969–1975), supranumit *Darul Akeem wa Zamunda Tawheed sau Dar at-Tawid* (ar., „Vatra monoteismului”), terorist nigerian de etnie kanuri (din statul Yobe) locotenent al lui Muhammad Yusuf, la moartea căruia avea să preia conducerea organizației Boko Haram. Personalitate deosebit de violentă, Abubakar Shekau se pare că ar fi organizat numeroase atacuri teroriste sângeroase, între care și acela împotriva școlii gimnaziale din Chibok, pentru care și-a asumat responsabilitatea într-o înregistrare video din aprilie 2014.

membri ai Boko Haram. Reprezentanții forțelor de securitate au anunțat că adjunctul lui Yusuf, Shekau, se număra printre cei uciși, însă, în scurt timp, aveau să fie contraziși. Până și Yusuf a reușit, cumva, să supraviețuiască asaltului brutal, însă a fost arestat în timp ce se ascundea într-un hambar și a fost predat poliției care l-a executat pe loc.

La ani buni după acest atac, locul unde cândva se înălța moscheea a rămas doar un maidan acoperit de dărâmături. În ceea ce-l privește, Abubakar Shekau a apărut în repetate rânduri pe YouTube sau în diverse înregistrări video trimise direct ziariștilor în care nu obosește să tot învinuiască Occidentul și guvernul Nigeriei. Iar Boko Haram, care era la un moment dat doar o grupare salafistă* din nord-estul Nigeriei, s-a metamorfozat, devenind letală și mult mai nemiloasă: o hidră cu nenumărate capete a cărei descriere și înțelegere este îngreunată de faptul că are numeroși imitatori, căci există în prezent multe grupări criminale care comit acte de violență în numele său. În decursul anilor de violență neîntreruptă, organizația a tot crescut, ajungând să fie capabilă să organizeze asaltul care avea să apară pe prima pagină a ziarelor și care avea să șocheze întreaga lume în aprilie 2014. Atunci membri ai Boko Haram au răpit aproape 300 de fete dintr-o școală din Chibok, un orașel din nord-estul îndepărtat al Nigeriei. Răpirile și răspunsul autorităților au dezvăluit întregii lumi atât barbaria de care era

* Salafismul (denumire derivată de la ar. *salaf*, „strămoșii, străbunii”, și *al-salaf al-salih*, „cucericii, pioșii strămoși”) este o mișcare islamistă ultra-conservatoare care își propune întoarcerea la tradițiile strămoșești și renunțarea la obiceiurile moderne, de sorginte occidentală. Adeseori salafismul este considerat sinonim cu wahhabismul, o altă doctrină islamistă ultra-conservatoare, deși mulți cercetători îl descriu pe acesta din urmă doar ca pe varianta saudită a salafismului.

capabilă Boko Haram, cât și disfuncționalitățile guvernului și armatei nigeriene. Dar, pentru nigerieni, aceasta nu era decât încă o atrocitate dintr-o lungă serie de fapte înfiorătoare.

Boko Haram rămăsese inactivă mai bine de un an după atacul armat din 2009 asupra cartierului său general, atac în urma căruia fusese ucis Yusuf, iar Shekau, despre care se credea că fusese împușcat în picior, se spunea că ar fi fugit, probabil, în Ciad sau în Sudan. În acea perioadă, autoritățile din Maiduguri rămăseseră bănuitoare și într-o permanentă stare de alertă pentru a depista orice nouă răzmeriță. Unii universitari, precum și specialiști care cunoșteau situația din zona respectivă au prevăzut reizbucnirea violențelor, subliniind că problemele de bază legate de sărăcia extremă a locuitorilor și de corupția oficialilor, precum și lipsa unei educații corespunzătoare, dar și inexistența locurilor de muncă le lăsau tinerilor mult prea puține speranțe legate de viitor. Ziaristii care au vizitat Maiduguri la un an după revolta din 2009, ziarști printre care m-am numărat și eu, au înțeles repede că nu erau bineveniți, căci poliția secretă le-a urmărit fiecare mișcare. Comisarul de poliție al statului Borno*, a cărui capitală este Maiduguri, a refuzat atunci categoric să discute despre Boko Haram și i-a avertizat pe ziarști că puteau fi arestați pentru simpla pronunțare a aceluși nume. În ciuda acestor restricții, eu și alți doi colegi am reușit să luăm câteva interviuri, inclusiv unui bărbat care pretindea că ar fi fost membru al Boko Haram, o afirmație care trebuie tratată însă cu o doză serioasă de scepticism. Privind înapoi, am mari dubii că persoana respectivă era, într-adevăr, un adept al Boko Haram, cu atât

* Nigeria este împărțită în 36 de state federale, cărora li se adaugă teritoriul federal al capitalei Abuja.

mai mult, cu cât agenții serviciilor secrete ne supravegheau cu multă atenție și probabil că l-ar fi interogat în cazul în care l-ar fi suspectat că ar fi fost un simpatizant al grupului. Însă, coincidență sau nu, privite retrospectiv, anumite detalii pe care ni le-a dezvăluit par să fie adevărate.

Cu ajutorul unei persoane care ne slujea ca sursă de informații locale, am făcut în așa fel încât bărbatul să fie adus la hotelul în care stăteam, o clădire masivă care nu se potrivea deloc cu savana plină de tufișuri din jur. Nu erau prea mulți oameni cazați la Maiduguri International, un hotel care era într-o stare foarte proastă, cu carpete mucegăite și așternuturi murdare. Personalul, inclusiv unii angajați care spuneau că nu mai fuseseră plătiți de luni bune, refuza să pornească generatorul pe parcursul zilei, lăsând hotelul fără electricitate și asta din cauză că Nigeria nu putea (și încă nu poate) produce suficientă energie electrică pentru populația sa în continuă creștere. Mi se părea că îmi stabilisem reședința într-o clădire părăsită.

Presupusul membru al Boko Haram, îmbrăcat în același tip de caftan pe care l-ar purta orice locuitor obișnuit din Maiduguri, a fost condus într-una dintre camerele noastre și invitat să ia loc pe un scaun. Eu m-am așezat în fața lui și am început să-i pun întrebări pe care i le traducea un corespondent nigerian care lucra pentru aceeași agenție de știri ca și mine. Bărbatul, care vorbea în limba hausa, spunea că avea 35 de ani și pretindea că membrii Boko Haram ascuseseră arme în diferite părți ale țării, plănuiind să le folosească pentru declanșarea unui nou atac. În ciuda încercărilor mele repetate de a-l face să îmi ofere mai multe detalii despre motivul pentru care cineva ar fi dorit să se alăture de bunăvoie unei asemenea organizații violente, el îmi răspundea cu generalități: „Allah ne poruncește să fim pregătiți și să adunăm arme în caz că ar ataca dușmanii, a spus

el. Toți cei cărora nu le place islamul, toți cei care luptă împotriva înființării unui stat islamic și toți cei care sunt împotriva profetului sunt dușmanii noștri.”

În acea perioadă noi, împreună cu mulți alții, puteam desluși limpede elementele care ar fi putut declanșa o nouă insurecție, acele probleme adânc înrădăcinate care dăduseră naștere deznădejdii populației și credeam, cu sinceritate, că încă și mai multe violențe erau posibile dacă nu chiar verosimile. Nu a trebuit să așteptăm mult pentru a afla un răspuns cert, căci în scurt timp orice sentiment de normalitate pe care comisarul de poliție și ceilalți sperau să îl afișeze avea să fie spulberat. Atacurile cele mai sângeroase și cele mai încărcate de semnificații, de simboluri ale grupării Boko Haram urmau să aibă loc în curând.

* * *

Dintr-o anumită perspectivă, tulburările par inevitabile în anumite zone din nordul Nigeriei, o țară înjghebată de coloniștii care au însălat culturi, tradiții și etnii extrem de diferite într-o singură națiune. La fel au stat lucrurile în cazul multor civilizații africane, însă o serie întregă de factori fac din Nigeria un exemplu de extremă instabilitate. Și, în descrierea noastră trebuie să începem, firește, cu petrolul.

Nigeria a descoperit pentru prima dată rezerve de petrol în cantități mari, care să poată fi comercializate, în 1956, în întinsele mlaștini labirintice din Delta Nigerului care este situată în sudul țării. Producția pe scară largă a început cu timiditate, însă noi rezerve au fost descoperite și, în curând, au fost date în folosință platforme petroliere marine, astfel încât Nigeria a devenit destul de repede cel mai mare producător de petrol din Africa, începând să câștige astfel sume impresionante

de bani pentru vistieria sa, dar, la pachet, și o listă întreagă de probleme profunde, catastrofale chiar. O parte extraordinar de mare din banii obținuți a fost, din nefericire, furată sau risipită în mod tragic, ceea ce a dus la consolidarea unei clase care avea să fie numită cleptocrație*. Căci vorbim despre o țară cu rezerve enorme de petrol în care există pene de curent de câteva ori pe zi, iar poliștii plătiți cu salarii mizere le cer fără rușine mită șoferilor în timpul controalelor de rutină, asta ca să dau doar două exemple. Cel mai grăitor aspect este că Nigeria trebuie să importe combustibil, deși are petrol, țara nefiind capabilă să construiască destule rafinării sau măcar să le mențină în stare de funcționare pe cele existente pentru a-și prelucra singură petrolul. În plus, importurile de combustibil sunt subvenționate de guvern prin intermediul unui sistem despre care se spune că este administrat greșit, fiind și incredibil de corupt. Cu alte cuvinte, Nigeria, de fapt, cumpără petrol rafinat după ce vinde mai întâi țiței brut, și totul la un preț umflat de intermediarii care escrochează sistemul.

În tot acest timp, populația a crescut cu repeziciune. La ora actuală Nigeria este cea mai populată țară din Africa, având 170 000 000 de locuitori, inclusiv un grup din ce în ce mai mare și exploziv de tineri fără de astâmpăr. În plus, în ultimul timp a depășit Africa de Sud, ajungând cea mai mare economie

* Termen derivat din gr. *kleptēs*, „hoț”, și *-kratía* (din *krátos*, „putere, domnie”) care se poate traduce, literalmente, prin „domnia/stăpânirea hoților”. Cleptocrațiile se instaurează, de obicei, în țări conduse de dictatori sau de junte militare, ori în acelea unde deciziile politice sunt luate de oligarhi. Fostul președinte nigerian Sani Abacha (1943–1998), care a condus statul african între 1993 și 1998, a fost declarat de Transparency International drept unul dintre cei mai corupți oameni politici în 2004, căci ar fi furat, conform estimărilor ONG-ului, între 2 și 5 miliarde de dolari.

din punctul de vedere al valorii produsului intern brut. Având însă în vedere că populația Nigeriei este mult mai mare, rezultatul este că nigerienii de rând sunt cu mult mai săraci decât sud-africanii de rând. Titlul de cea mai mare economie a Africii nu înseamnă nimic sau înseamnă foarte puțin pentru majoritatea nigerienilor, căci o bună parte din ei continuă să câștige mai puțin de un dolar american de zi.

Aceștia sunt nigerienii care sunt obligați își încropească orice brumă de trai pot de pe o zi pe alta, în timp ce conducătorii lor și mogulii corupți își fac loc prin trafic în SUV-urile lor, escortați de mașini de poliție, pentru a se închide apoi în spațele zidurilor înalte ale reședințelor lor. Lupta zilnică pentru supraviețuire a dus la apariția a tot felul de înșelătorii bizare care, spre supărarea nigerienilor care trudesc din greu, au afectat în mod negativ reputația întregii țări. E-mailurile de la tot soiul de așa-ziși „prinți” nigerieni care promet sume mari de bani sunt atât de obișnuite, încât au devenit subiect de glume, însă ele nu sunt decât o mică parte a problemei. În Nigeria, mulți oameni scriu cu vopsea pe pereții propriilor locuințe mesajul: „Atenție la 419: această casă nu este de vânzare”. Ei încearcă să-i împiedice pe impostorii care se pretind proprietari să le vândă reședința în clipa când nu este nimeni acasă. Numărul 419 se referă la o secțiune din codul penal, astfel că toate aceste forme de escrocherie financiară au ajuns să fie cunoscute sub numele de „înșelătorii tip 419”. Un alt exemplu infam de escrocherie implică poliția. Nou-veniții află destul de repede că să fii tras pe dreapta de un polițist poate fi o experiență înnebunitoare în Nigeria. Au fost situații în care polițiștii s-au suit în mașină, pe scaunul din stânga șoferului, refuzând să coboare până nu au fost „presărați”, adică mituiți, deși șoferul nu

greșise cu nimic. Atotputernica șpagă cea de toate zilele este o componentă centrală a vieții din Nigeria.

Datorită faptului că petrolul a adus imense bogății, nu a existat un interes real pentru a dezvolta alte sectoare ale economiei. Ar fi greșit să spunem că sudul Nigeriei – zona predominant creștină în care au fost descoperite rezervele de petrol – s-a descurcat mai bine în această situație, însă este cert că o duce mai bine decât nordul. Populația de aici este mai bine educată, mai întreprinzătoare, beneficiază de mai multe locuri de muncă și nu suferă la fel de mult din cauza sărăciei. Statelor care produc petrol le revine o parte mai mare din veniturile alocate de guvern. În ciuda tuturor acestora, regiunea nu a fost deloc imună la actele de violență. Zona săracă a Deltei Nigerului, de ani buni poluată în mod tragic de nenumărate deversări de petrol,* a fost martora apariției unor grupări de rebeli sau gangsteri care au pus mâna pe arme, au atacat bastioanele industriei petroliere și au răpit străini. Unele dintre cele mai violente acte de violență au avut loc sub

* Se estimează că o cantitate cuprinsă între 9 000 000 și 13 000 000 de barili de petrol (1 400 000–2 100 000 m³) ar fi fost deversată în Delta Nigerului de când au fost date în folosință primele sonde de aici. Estimările referitoare la numărul deversărilor de petrol variază. Astfel, organizația guvernamentală Nigerian National Petroleum Company (NNPC, Compania petrolieră națională nigeriană) estimează că anual s-ar produce aproximativ 300 de deversări mari, și că 2 300 m³ de petrol ar ajunge în mediul înconjurător. Reprezentanții Băncii Mondiale avertizează însă că aceste estimări sunt mult diminuate și că, de fapt, cantități de zece ori mai mari s-ar putea să ajungă în apele Deltei Nigerului. Impactul pe care poluarea îl are asupra localnicilor este foarte mare, căci aceștia nu mai pot trăi nici din agricultură, nici din pescuit. După cum se exprima un lider local al populației ugborodo, Eghare W.O. Ojhogar: „E ca și cum aici ar fi și paradisul, și iadul. Ei au tot. Noi nu avem nimic... Dacă noi protestăm, ei trimit soldații.”

egida Mișcării pentru Eliberarea Deltei Nigerului (Movement for the Emancipation of the Niger Delta, MEND) și au continuat până în 2009, când un acord de pace a redus semnificativ tulburările în regiune.

În ciuda faptului că în cea mai mare parte a perioadei de după câștigarea independenței Nigeria a fost condusă de lideri proveniți din nord, neglijarea celorlalte ramuri ale economiei a afectat cu precădere tocmai partea de nord a țării, care depinde încă în mare parte de agricultură. Cultura nordului este diferită de cea a sudului, căci religia islamică a ajuns aici, a migrat, venind de-a lungul drumurilor comerciale care, în Evul Mediu, străbăteau Sahara și ajungeau până în zonele de savană. O mare parte din nordul Nigeriei de azi, zonă stăpânită multă vreme de regi de etnie hausa, a fost cucerită de un califat la începutul secolului al XIX-lea, în urma unui jihad condus de un cleric musulman peul, pe numele său Usman dan Fodio*. Acesta este cinstit până în zilele noastre, însă este greu să mai descoperim ceva din moștenirea sa reformistă în această regiune în care elitele corupte își împart fondurile după bunul plac, în timp ce o enormă parte a populației tinere** rătăcește

* Usman dan Fodio (ar., Usman ibn Fodio sau Uthman dan Fuduye) (1754–1817), reformator religios, cărturar islamic și om de stat aparținând grupului etnic fulani (peul) care a întemeiat Califatul Sokoto pe care l-a condus între 1803 și 1815. A fost autorul a peste 100 de cărți în care a tratat subiecte dintre cele mai diverse (religie, guvernare, cultură etc.) și a scris 480 de poeme în limba arabă, dar și în fulfulde și hausa. A militat pentru alfabetizarea întregii populații, inclusiv a femeilor, iar câteva dintre fetele sale au ajuns cărturari respectați. A luptat împotriva corupției, încercând să creeze un stat administrat în mod eficient, pe baza legilor islamice. Fiul său Muhammad Bello (1781–1837) și fratele său Abdullahi dan Fodio, i-au continuat reformele.

** Nigeria nu este doar una dintre țările cu cea mai mare populație din Africa (ocupând în 2017 locul al șaptelea în topul celor mai populate

mereu, neavând nimic de făcut. Unii lideri ai Boko Haram e posibil să fi pomenit uneori cu respect califatul lui Usman dan Fodio, însă modul în care acești extremiști însetați de sânge masacrează oameni nevinovați, precum și faptul că le lipsesc planurile concrete pentru îmbunătățirea vieții nigerienilor dovedesc faptul că între insurecția lor și Califatul Sokoto e o diferență ca de la cer la pământ.

După cum au observat unii comentatori, mulți oameni din nordul Nigeriei au ajuns să creadă că democrația e doar un sistem politic menit să-i cufunde pe ei în sărăcie, dar care îi îmbogățește pe liderii corupți și lipsiți de caracter. În Maiduguri, oraș aflat aproape de granițele cu Nigerul, Ciadul și Camerunul, bogații locuiesc în vile somptuoase și bine păzite în timp ce săracii își cară apă cu urcioarele din fântâni. În timp ce panourile din intersecții, scrise în arabă, proclamă: „Allah e cel care ni le dă pe toate cele de trebuință”. Aceasta este atmosfera din regiunea în care Muhammad Yusuf a început să își recruteze și să își conducă adeptii.

Revenirea în prim-plan a grupării Boko Haram la mai bine de un an după răzmerița din 2009 și moartea lui Yusuf a debutat, în mod misterios, cu atentate comise de motocicliști înarmați cu kalașnikovuri care împușcau din mers diverși lideri ai comunității locale și ai forțelor de securitate. La început nu a fost clar dacă aceste crime erau, într-adevăr, comise de același grup, însă zvonurile despre reapariția lui Boko Haram au devenit din ce în ce mai dese și atacurile din ce în ce mai sângeroase. Secțiunile de poliție au fost din nou bombardate și incendiate, iar exploziile de pe marginea șoselelor au devenit

țări ale lumii, cu 188 500 000 de locuitori) și țara cu cea mai mare rată de creștere a populației, ci și una dintre țările cu cea mai tânără populație (42,3% dintre locuitori sunt mai tineri de 14 ani).

întâmplări frecvente. Deși președintele Nigeriei, provenit din sudul țării, era dispus să ignore, pur și simplu, situația câtă vreme ea nu afecta decât nord-estul extrem, nu avea să i se îngăduie să adopte această atitudine pentru multă vreme, căci atacurile s-au înmulțit și s-au întins și în alte regiuni din nord, apoi în partea centrală, ajungând până în capitală.

Un atac din iunie 2011 a dat semnalul pentru tot ceea ce avea să urmeze. Un bărbat bănuit a fi un atentator sinucigaș aflat la volanul unei mașini a încercat să pătrundă în cartierul general al poliției naționale din capitala Abuja, detonându-și însă vesta în fața clădirii. Deși numărul victimelor a fost relativ mic, acesta avea să fie considerat primul atac sinucigaș al unui membru Boko Haram. Aveau să urmeze și altele.

În dimineața zilei de 26 august 2011, un bărbat care conducea o Honda Accord și-a făcut loc pe străzile din Abuja, având drept destinație sediul Organizației Națiunilor Unite din Nigeria. A reușit să treacă în mare viteză de poarta principală, paznicii neputând să îl oprească. Și-a izbit mașina de ușa și holul de la intrare și a detonat explozivul din mașină. Explozia a distrus o mare parte din interiorul clădirii și a luat viața a 23 de persoane, rănind alte zeci.

Lucrurile nu aveau decât să se agraveze, bisericile având să devină apoi țintele atacurilor, unul dintre acestea fiind declanșat chiar în ziua de Crăciun, la o biserică de lângă capitală. A urmat un atentat asupra sediului unuia dintre cele mai importante ziare nigeriene. Un ostatic britanic și unul italian au fost uciși apoi în nord-vestul Nigeriei, probabil de către Ansaru*, considerată o facțiune desprinsă din Boko Haram,

* Ansaru este denumirea prescurtată a grupării denumite în limba arabă *Jama'atu Ansarul Muslimina fi Biladis Sudan*, „Avangarda pentru

care avea să se facă vinovată și de alte răpiri. Membri ai Boko Haram aveau să cotopească zone izolate din nord-estul țării unde și-au arborat propriile steaguri, acesta fiind unul dintre motivele pentru care președintele a hotărât, în cele din urmă, să declare starea de urgență. Șapte dintre membrii unei familii franceze, inclusiv patru copii, au fost răpiți într-un incident revendicat de Abubakar Shekau, în timp ce zeci de elevi au fost masacrați în timpul unor atacuri asupra unor școli. În 2013 au apărut primele zvonuri despre răpirea unor fete care erau apoi căsătorite silit cu membri ai Boko Haram. În aprilie 2014, când atacatorii au luat cu asalt orașul Chibok și au răpit 276 de fete dintr-o școală, se pare că armata din Nigeria nu le-a opus cine știe ce rezistență.

Toate acestea au dat naștere unor speculații intense despre ceea ce era, de fapt, Boko Haram, inclusiv în țările occidentale profund îngrijorate de răspândirea a ceea ce ele considerau a fi un val de terorism. Reapariția grupului și insurecția din ce în ce mai violentă și mai complicată a acestuia aveau loc într-un moment important de schimbare nu numai pentru Nigeria, ci și pentru alte grupări islamiste din întreaga lume. La un deceniu după atacurile de la 11 septembrie 2001, guvernul american condus de președintele Barack Obama susținea că decimase nucleul conducătorilor al-Qaida cu ajutorul atacurilor cu drone.* Cea mai mare parte a acestor afirmații pot fi

ajutorarea musulmanilor din Africa neagră”, organizație islamistă jihadistă care acționează și în nordul Nigeriei.

* Începute în timpul guvernării lui George W. Bush, atacurile cu drone s-au înmulțit în timpul guvernării lui Barack Obama. Conform unor declarații oficiale: „Între 2009 și 31 decembrie 2015, administrația pretindea că a lansat 473 de atacuri, cele mai multe cu drone, care au ucis între 2 375 și 2 581 de «combatanți» teroriști” (apud ‘Obama claims US drone strikes have killed up to 116 civilians’, *The Guardian*, 1 iulie

considerate a fi parte a strategiei președintelui Obama de dinaintea de alegerile din 2012. Acesta era nerăbdător să arate că își ținușe promisiunile de a încheia războiul din Irak și de a-și concentra din nou atenția asupra înfrângerii principalului dușman al țării sale, al-Qaida.

Cu toate acestea, lăsând la o parte retorica politică, părea că, într-adevăr, chiar încep să se manifeste schimbări majore în peisajul „terorismului global”, cum era el numit în țările occidentale, și existau îngrijorări legate de faptul că unele țări africane măcinate de instabilitate ar putea deveni adevărate paradisuri pentru membrii mișcărilor islamiste extreme. Încă din 2011, oficialii militari americani au început să avertizeze comunitatea internațională că existau semnale care indicau faptul că principalele grupări extremiste din Africa – al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM)*, al-Shebab** din Somalia și Boko Haram – depuneau eforturi susținute pentru a atinge o mai mare cooperare atât în privința înarmării, cât și a finanțării. Dovezi sigure că islamiștii nigerieni călătoreau în nordul statului Mali pentru a se antrena cu extremiștii mișcării

2016). Comunitatea internațională (inclusiv reprezentanți ai ONU) au adus numeroase critici acestei practici a guvernului american, care a dus la omorârea a numeroși civili. În plus, execuțiile sumare, în afara unui proces legal (eufemistic denumite de oficialii americani *extrajudicial executions* (engl.), „execuții extrajudiciare”) realizate cu ajutorul dronelor au stârnit numeroase proteste.

* Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM, engl.), organizație teroristă islamistă de orientare salafistă afiliată al-Qaida, al cărei scop declarat este înlăturarea guvernului Algeriei și instituirea unui stat islamic în această țară.

** Harakat al-Shabab al-Mujahedin (ar., „Mișcarea tinerilor combatanți”), grupare teroristă islamistă de orientare salafistă jihadistă creată în 2006 care acționează în special în Somalia și Kenya. Membrii săi sunt numiți *shebab*, de unde și ortografia folosită de autor.

care avea să se numească mai târziu al-Qaida în Maghrebul Islamic existau încă din 2004, însă existența unor legături profunde între aceste grupări era încă pusă sub semnul întrebării. Răsturnarea în 2011 a regimului lui Muammar Gaddafi din Libia a provocat temeri că piața neagră din regiune avea să fie invadată de arme furate din depozitele acestei țări. Rebeliunea din Mali, din 2012, în timpul căreia grupuri de tuaregi și de islamiști au cucerit mai bine de jumătate din această țară a creat noi neliniști și a alimentat atât speculațiile despre participarea membrilor Boko Haram la acele lupte, cât și temerile referitoare la ce s-ar fi putut întâmpla după întoarcerea acestora în Nigeria. Franța a răspuns cu un asalt armat care i-a alungat pe rebeli din Mali, iar Statele Unite au construit o bază pentru drone în Niger cu scopul de a-i supraveghea pe islamiștii responsabili de atacuri.

De atunci, guvernul Statelor Unite a catalogat Boko Haram un „grup terorist internațional”, însă această decizie nu pare să fi avut vreun efect major, deși dezbaterea legată de oportunitatea catalogării grupului în acest fel a ocupat o vreme viața politică americană. Abubakar Shekau însuși a fost inclus pe lista americană a celor mai căutați oameni, oferindu-se pentru el o recompensă de 7 000 000 de dolari. După ce Statele Unite l-au catalogat drept „terorist internațional”, ceea ce a permis să îi fie blocate conturile și bunurile din această țară, Shekau a persiflat acest apelativ într-un mesaj video în care spunea, pe un ton sarcastic, stând lângă un perete de care era sprijinit, ostentativ, un kalașnikov: „Știi că Statele Unite există, însă nu am habar în ce parte a lumii se află, în vest sau în nord, în sud sau în est. Nu știi unde se află, prin urmare, ce rost are să vorbim despre blocarea conturilor mele de acolo?”

Cuprins

<i>Prefață</i> de Marian Voicu.	5
<i>O notă despre surse și despre denumirea „Boko Haram”</i> . .	15
<i>Prolog – „Cred că tot ce era mai rău a trecut deja”</i>	19
<i>Capitolul I – „Atunci ar trebui să aștepti sfârșitul”</i>	48
<i>Capitolul II – „Oamenii chiar puteau să se identifice cu învățăturile lui”</i>	97
<i>Capitolul III – „Nu voi tolera nicio încăierare”</i>	157
<i>Capitolul IV – „Iată cât de complexă este situația”</i>	194
<i>Capitolul V – „Habar n-am. Ei sunt acum în pădure..”</i>	223
<i>Capitolul VI – „Fetele noastre au fost răpite și ei nu au făcut nimic”</i>	243
<i>Epilog – „Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiții”</i>	280
<i>Note</i>	291
<i>Glosar</i>	314
<i>O cronologie a celor mai importante evenimente din istoria părții de nord a Nigeriei și a insurecției Boko Haram</i>	317
<i>Mulțumiri</i>	320
<i>Bibliografie selectivă.</i>	323
<i>Index</i>	326